

رزق و روزی در ادعیه سجّادیه

* زهرا خورشیدی^۱

چکیده

همه ما انسانها به دنبال کسب روزی حلال می باشیم و برای بدست آوردن آن باید به بالاترین درجه از معرفت و شناخت برسیم. یکی از راههای رسیدن به این مقام این است که زندگی خود را به زندگی امامان و معصومین نزدیک کنیم و ائمه را الگو خود قرار دهیم. این مقاله با هدف آشنایی به نظرات امام سجّاد(علیه السلام) در صحیفه سجّادیه درباره رزق و روزی و در پی پاسخ به این سوال که رزق و روزی در صحیفه سجّادیه چه اشاراتی داشته است که با مطالعه کتب و سیره و تراجم و احادیث و بررسی مطالعه تاریخی..... و تحلیل داده ها این نتیجه به دست می آید که امام سجّاد الکوی کامل در زمینه دعا و طلب روزی خواستن از خداوند بودن و تمام کمالات انسانی در او وجود داشت و با اینکه بنده خوب خدا بود ولی خداوند او را به فقر و تنگدستی آزمایش و امتحان می کرد. چه بسا در این امتحان سربلند و موفق بود و به اهمیت رزق و روزی و کسب روزی حلال اشاره داشتند.

کلید واژه: صحیفه ، سجّادیه ، دعا، امام ، رزق ، روزی ، شکر ، صبر

^۱ زهرا خورشیدی- طلبه سطح ۲- سال سوم از مدرسه علمیه الزهرا(س) شهرستان جویبار ۰۹۱۱۲۲۸۸۴۷۲

مقدمه

در این عالم هستی هر فردی به دنبال بدست آوردن رزق و روزی می باشد و سعی و تلاش می کند این رزق و روزی را از راه درست و حلال فراهم سازد. در حالیکه می داند روزی دهنده خداوند است و همه را به آنچه مقدر کرده است می رساند اما برای رسیدن به آن انسان باید از تنبلی و سستی بر حذر باشد و سعی و کوشش در رسیدن آن را داشته باشد. رزق و روزی می تواند هم دنیوی و هم اخروی باشد. انسانها در این عالم برای زنده ماندن و نجات از مرگ نیاز به روزی مادی از جمله خوراک و پوشاک و مسکن دارند. انسان با وجود نیاز مادی به یگانگی خداوند یقین پیدا می کند که این جهان را خدایی آفریده است. اما در مقابل افرادی هستند که با دیدن نعمت های دنیوی خدا را فراموش می کنند و هر روز بیشتر از گذشته در باتلاق گناه فرو می روند و ناگهان مرگ آنان فرا می رسد و با کوله باری از گناه و معصیت و بدون هیچ عمل نیکی وارد قبر و قیامت می شوند. لذا با شناساندن راههای صحیح بدست آوردن رزق و روزی انسانها و مخالف بودن دین اسلام از اموال نامشروع و از انسانهای بیکار که از دست رنج دیگران تغذیه می کنند مورد سرزنش و نکوهش قرار می دهد. اما کسانی که در این راه تلاش و کوشش می کنند مجاهد و رزمنده میدان جنگ هستند. حالت پسندیده این است که انسان حد اعتدال را رعایت کند نه افزون طلب و نه افراط گر باشد بلکه باید چنان بخورد که از طرفی گرسنگی و از طرف دیگر سنگینی معده آزارش ندهد و با توجه به این نکات بیان شده اهمیت مساله و ارزش تحقیق و پژوهش در مورد آن مشخص شده است. در این مقاله در پی پاسخ به این سوال که رزق و روزی از نگاه امام سجاد (علیه السلام) چه اهمیتی دارد؟ و چه راههای برای گشایش رزق و روزی وجود دارد؟ لذا سعی ما بر این است با استفاده از رهنمودهای امام سجاد (علیه السلام) در صحیفه سجادیه پاسخ مناسبی برای هر یک از این سوالات داشته باشیم و در پی آن اثبات خواهیم که هیچ جنبه ای در زمین بدون روزی نیست و روزی همگان تقسیم شده است و عوامل موثر بر رزق و روزی شکر نعمت و صبر و شکیبایی و..... می باشد.

مفهوم شناسی

رزق: روزی گاهی به اعطا دائمی اطلاق می شود خواه دنیوی باشد یا اخروی و گاهی به نصیب و بهره و گاهی به غذا ئیکه وارد جوف می شود گویند؛ روزی قوت روزانه ج. ارزاق. (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۸۲ و معین، ج ۲، ص ۱۳۲۷۹)

روزی: مرکب از روز + ی (نسبت) روزیانه، روزینه (دهخدا، ج ۱۱، ص ۱۴۹)

دعا: او را صدا زد، بسوی او تمایل نموده از او کمک خواست؛ خواندن جمله مأثوره از پیغامبر و امامان در اوقات معین برای طلب آمرزش و برآوردن حاجات، نیایش کردن (بستانی، ص ۳۴۰ و معین، ج ۲، ص ۱۲۲۶)

صحیفه: صحف جمع صحیفه و آن چیز گسترده است مثل صحیفه صورت انسان و نیز صحیفه ای که در آن می نویسند: ج صحائف و صحف. نوشته؛ یک ورق از کتاب که در دو طرف آن نوشته شده باشد. روزنامه (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۴، ص ۱۱۰ و بستانی، ص ۵۴۹)

سجّاد: ادانکه بسیار سجده کند. قالی، قالیچه، که معمولا دست بافت است. سجاد بسیار سجده کننده (بستانی، ص ۴۷۶ و معین ج ۲ ص ۱۴۸۶)

امام: کسی که ریاست عامّه در دین و دنیا از آن اوست. (صالح، ص ۸۰)

شکر: به یاد آوردن و تصور نعمت و اظهار آن نعمت است؛ سپاسگذاری کردن، سپاس کسی گفتن برنیکوی و احسان وی، سپاسگذار (اصفهانی، ج ۲، ص ۳۴۳ و معین ج ۳، ص ۱۶۸۸)

صبر: صابر بودن، شکیبا بودن؛ صبور، شکیبا، صبر کننده، بردبار، نامی از نامهای خدا (دهخدا، ج ۲۰، ص ۱۳۳ و معین، ج ۳، ص ۱۳۸۶)

مفهوم شناسی: رزق و روزی در ادعیه امام سجاد (علیه السلام) هم دنیوی و هم اخروی است که با

نیایش در سجده گاه و طلب آمرزش همراه با اظهار شکر نعمت و صبوری و شکیبایی فزونی می یابد.

اهمیت رزق و روزی

الف- تضمین روزی از سوی خداوند

تأمین روزی مورد نیاز، یکی از جدی‌ترین مسائل زندگی این جهان است و خواه ناخواه دامن گیر انسان‌ها است و به هر صورت ذهن آنان را به خود مشغول می‌سازد. همه انسانها از زمانی که نطفه آنها در رحم مادر بسته می‌شود و چشم به این عالم می‌گشایند و تاهنگام مرگ، روزی آنها از سوی خداوند تضمین شده است. انسانها در این دنیا در حالیکه می‌دانند روزی دهنده خداوند است و باب روزی را برای همه انسانها باز کرده است ولی همراه با تلاش و کوشش و تحمل سختیها به آنچه خداوند برای آنها مقدر کرده است دست می‌یابند و نباید هیچ وقت از یاد خداوند غافل باشند. در این مقاله به اهمیت و انواع رزق و روزی و عوامل و آثار موثر بر آن از منظر امام سجاد (علیه السلام) در ادعیه صحیفه سجادیه و قرآن و روایات و احادیث پرداخته خواهد شد.

اصل آفرینش انسان و جانداران برای بقاء و تداوم وجودشان کافی نیست بلکه در استمرار حیات خود نیازمند پدیده دیگری هستند و آن ((رزق و روزی)) است که بقاء نسل جانداران به آن بستگی دارد و هیچ موجودی در بقاء و ادامه حیاتش از آن بی‌نیاز نیست. انسانها در هنگام دعا و درخواست روزی از خداوند، دستهای خود را به سوی بالا بلند می‌کنند چرا که آن را محل رزق خود یافته‌اند. چه آنکه رزق‌های مادی همچون باران، نور خورشید... و رزق‌های معنوی همچون وحی، الهام، تشریع از مقام بالا نازل می‌شود. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۳، ص ۵۴) و این امر به فرمایشات امام سجاد (علیه السلام) در صحیفه سجادیه اشاره دارد که می‌فرماید: بار خدایا ما را در روزی‌هایمان به بدگمانی و در مدت زندگی به آرزوهای دراز آزموده‌ای، تا جایی که روزی‌های تو را از روزی خواران خواستیم. و به آرزوی عمر طولانی در عمر سال خوردگان طمع بستیم، پس بر محمد و آلش درود فرست و ما را به یقینی راسخ بخش که بدان وسیله از رنج طلب آسوده مان کنی، و آرامشی خاص در دل ما انداز تا به آن از شدت تعب معافمان داری و چنان کن که آنچه در قرائت آشکارا وعده داده‌ای، و از پی آن وعده در کتابت سوگند یاد کرده‌ای ما را از دویدن دنبال آن روزی که رساندنش را برای ما کفالت نموده‌ای باز دارد، و مانع پریشانی خاطر ما شود نسبت به آنچه ضامن کفایت آن گشته‌ای، پس چنین گفته‌ای و گفته تو حق و راست‌ترین است و سوگند خورده‌ای و سوگندت راست‌ترین و رسالت‌ترین است "و روزی شما و آنچه به شما وعده شده در آسمان است."^۱ بدان که در حقیقت،

^۱- دعای بیست و نهم از صحیفه سجادیه ((وفی السماء رزقکم وما توعدون))

روزی را خدا می‌دهد، او ست روزی ده بنده‌ها و به حکمت و صلاح بینی برای بنده‌هایش روزی آنان را دو بخش ساخته است. ۱- آنچه بی‌تلاش و کسب و سختی کشیدن و رنج بردن بدانها رساند چون ارث و مانند آن از وسائلی که پیش آید و بی‌رنج مالی بدست آید.

۲- آنچه مشروط است باینکه خود بنده جنبشی کند و بکوشد و تلاش کند تا آن را بدست آورد و هر که کوشد بدان رسد و هر که در خانه نشیند و بیکار ماند از دست او برود و خدا تعالی فرمان داده به کسب و

جستجوی روزی و خداوند فرموده: "چون نماز انجام شد پراکنده شوید در روی زمین و بجوئید از فضل خدا".^۱ (کراجکی، ج ۲، ص ۲۱۲)

با توجه به مطالب فوق روزی همه موجودات از سوی خداوند تضمین شده است و هیچ کس از دیوان الهی نمی‌افتد. آسمان منبع تامین روزی انسان معرفی شده و مقصود از آن آسمان ظاهری نیست بلکه مقام بلند و رفیع مورد نظر است. یعنی روزی شما در مقام بلند است و مقامی بلندتر از مقام الهی نیست. پس ارزاق مردم در بلندای خزائن غیب الهی قرار دارد.^۲ هیچ مخلوقی، حقی بر خداوند ندارد اما خدای مهربان بر خویشتن لازم می‌داند که روزی هر جنبنده‌ای را عنایت نماید و به وعده خود عمل می‌کند و حتی به موجوداتی که قدرت به دست آوردن روزی را ندارند، روزی داده می‌شود. (قاسمی، ۱۳۹۲، ص ۵۰)

اشاره به این آیه از قرآن دارد. ((هیچ جنبنده‌ای در زمین نیست، جز آن که روزی آن بر خداست و او قرارگاه اصلی و جایگاه موقت آن را می‌داند.))^۳

با بررسی منابع مختلف دینی این امر کاملاً مبرهن است که رزق و روزی همه انسانها از آغاز تا پایان تعیین شده است و خواه ناخواه به او می‌رسد ولی برای بدست آوردن آن باید تلاش و کوشش کرد بنابراین نباید گمان کند که خداوند روزی را می‌رساند پس دست به هیچ کاری نزنند و تنبلی پیش گیرد و بگوید خداوند روزی رسان است. بلکه باید با همت و تلاش خود به آنچه خداوند مقدر کرده است دست یابد.

ب- رزق و روزی در زندگی ائمه

امامان و معصومین در بدست آوردن رزق و روزی هیچ وقت از تلاش و کوشش دست بر نمی‌داشتند و مردم را به دنبال روزی حلال تشویق می‌کردند. خداوند سبحان پیغمبران و دوستان و بندگان شایسته خود را به تنگ روزی گرفتار مینماید برای حکم و مصالحی که از جمله آنها آنست که پاداش ایشان بر صبر و شکیبایی و قناعت و خوشنودی به قسمت و بهره خود بزرگ و بسیار گردد. زیرا هر چند محنت و گرفتاری سخت تر

^۱ - (جمعه ۱۰)

^۲ - (ذاریات/۲۲)

^۳ - (هود/۶)

(۴) - عامل دیگر در رزق و روزی نیاز به صبر و شکیبایی است که در رسیدن به کمال و سعادت، انسان باید مقاومت از خود نشان دهد و از بسیاری مشکلات و مصائب و موانع که در سر راه قرار دارد با صبر و شکیبایی آن را بر طرف کند و همچنین با بجا آوردن صلۀ رحم روابط خویشاوندی را محکمتر کند تا علاقه و محبت بین آنها فزونی یابد و باعث تاخیر در اجل میشود و هم موجب رزق و روزی در زندگی انسان می شود.

(۵) - آثار و برکاتی که رزق و روزی حلال در زندگی انسان دارد رسیدن به مقام رضای الهی است . در این راه باید تسلیم امر الهی شد و عمر خود را در حسرت گذشته و فکر آینده تباه نکند و تنبلی و سستی در کارها نداشته باشد بلکه با تلاش و کوشش در پی روزی حلال باشد تا به پاداش اخروی آن دست یابد. و همچنین در این راه از افکار و سوسه های پلید شیطانی خود را دور کند. شیطان در این راه از هر حيله ای استفاده می کند به طوری که زشت را زیبا و زیبا را زشت جلوه می دهد و حرص و طمع را در وجود انسان افزایش می دهد تا اینکه انسان ناخود آگاه به دنبال مال و ثروت حرام می رود و حرامخوری را در نظر بشر زیبا جلوه می دهد که باعث از بین رفتن روزی حلال می شود و تنگدستی و فقر به انسان دست می دهد انسان باید مراقب باشد تا در هیچ حالی از یاد خداوند غافل نشود و در مقابل مکر و حيله شیطانی به خداوند یکتا و بی همتا پناه برد.

راهکارها و پیشنهادات

(۱)-زندگی امامان و معصومینی که در طول تاریخ به رزق و روزی الهی قانع و شاکر بودند در رسانه و محافل سخنرانی بیان شود.

(۲)-مفهوم رزق و روزی را از طریق ساختن فیلم و نمایش در جامعه فرهنگ سازی شود.

(۲)-حادیث مربوط به رزق و روزی در کنار موضوع درسی دانش آموزان و دانشجویان قرار گیرد.

(۴)-آیه های قرآنی مربوط به رزق و روزی در خانه ها نصب شود تا با خواندن حداقل یکبار در روز باعث گشایش روزی شود.

منابع و مآخذ

قرآن

صحیفه سجاده

نهج البلاغه

امام علی بن الحسین (۱۳۷۶) صحیفه سجاده، مترجم، فیض الاسلام اصفهانی، علی نقی، چ دوم، تهران، فقیه

۱- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۶) گلچین صدوق، مترجم، صفاه خواه، محمد حسن، چ اول، تهران، فیض کاشانی

۲- انصاریان، حسین (۱۳۷۸) نظام خانواده در اسلام، چ دهم، قم، انتشارات امّ ابیها

۳- بوستانی، فواد افرام (۱۳۷۵) فرهنگ ابجدی، مترجم، مهیار رضا، چ دوم، تهران، انتشارات اسلامی

۴- بیگی، روح الله (۱۳۸۹) ارزشهای اجتماعی در قرآن، چ چهارم، قم، انتشارات اسوه

۵- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۱) مفاتیح الحیاه، چ هفتاد و دوم، قم، اسراء

۶- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۳) تعالیم قرآن، چ اول، تهران، نمایندگی ولی فقیه در سپاه

۷- جباران، محمد رضا (۱۳۸۳) درسنامه علم اخلاق (۱)، چ ششم، قم، مرکز نشر هاجر

۸- _____ (۱۳۸۳) درسنامه علم اخلاق (۲)، چ ششم، قم، مرکز نشر هاجر

۹- خمینی، روح الله (۱۳۹۰) چهل حدیث، چ پنجاه و سوم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

۱۰- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۸۵) فرهنگ دهخدا، تهران

۱۱- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۴) مفردات الفاظ قرآن، مترجم، خسروی، غلامرضا، چ دوم، تهران، مرتضوی

- ۱۲- صالح، عضيمه (۱۳۸۰) معنا شناسی واژگان قرآن، چ اول، مشهد مقدس، آستان قدس رضوی
- ۱۳- طبرسی، ابو علی فضل بن حسن (۱۴۱۵ق) مجمع البيان، چ اول، بيروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات
- ۱۴- طبرسی، علی بن حسن (۱۳۷۹) مشکاه الانوار، مترجم ،هوشمندو محمدی، چ اول، قم، دارالثقلين
- ۱۵- عالمی، محمد، (۱۳۸۹) رابطه دین و اخلاق)، چ اول، قم، مؤسسه بوستان کتاب
- ۱۶- قرشی، علی اکبر (۱۳۷۱) قاموس قرآن، چ ششم، تهران، دارالکتب الاسلامیه
- ۱۷- قاسمی، محمد علی (۱۳۹۲) گشایش روزی، چ یازدهم، قم ، نورالزهره
- ۱۸- کلینی ، محمد بن یعقوب (۱۳۸۹ق) کافی، چ دوم ، تهران، دارالکتب الاسلامی
- ۱۹- کراجکی، محمد بن علی، بی تا، گنجینه معارف شیعه امامیه، مترجم ، کمره ا ی، محمد باقر، چ اول، تهران ، چاپخانه فردوس
- ۲۰- مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳) بحار الانوار، چ دوم ، بيروت، موسسه وفا
- ۲۱- معین، حسن (۱۳۸۳) فرهنگ معین، تهران، انتشارات زرین
- ۲۲- محدثی، جواد (۱۳۹۰) درسنامه اخلاق ، چ اول، قم، مرکز بین المللی ترجمه ونشر المصطفی
- ۲۳- محمدی ، حمید (۱۳۸۷) مفردات قرآن ، چ پنجم، قم، مرکز نشر هاجر
- ۲۴- نراقی، محمد بن ابوذری (۱۳۶۰) جامع السعادات، قم، اسماعیلیان
- ۲۵- نراقی، ملا احمد، (۱۳۸۶) معراج السعادات، تهران ، راه علم

